

Utbildningsinspektion i gymnasieskolan Borgarskolan

UTBILDNINGINSPEKTIONENS SYFTE

Skolverkets utbildningsinspektion skall bidra till kvalitetsförbättring genom att bedöma hur verksamheterna arbetar i riktning mot de nationella målen för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, barn- och ungdomsutbildning och vuxenutbildning. En väsentlig del i inspektionen är att granska kvalitetsarbetet och förmågan att utveckla den egna verksamheten.

Inspektionens inriktning

Inspektionsutredningen inriktas mot sex områden. De är särskilt väsentliga för att säkra att alla barn, elever och vuxenstuderande får den omsorg och utbildning som de har rätt till enligt nationella bestämmelser. De sex områdena, som granskas utifrån flera olika aspekter och frågeställningar, är:

Resultaten:

1. Kunskaper, utveckling och lärande

Verksamheten:

2. Arbetsmiljö och delaktighet
3. Pedagogisk verksamhet och undervisning
4. Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Förutsättningarna:

5. Tillgång till utbildning och omsorg
6. Resurser

I denna rapport behandlas i första hand förhållanden som avviker positivt eller negativt från vad som förväntas i fråga om utbildningskvaliteten enligt de nationella bestämmelserna. Några aspekter behandlas dock i alla aktuella verksamheter, nämligen kvalitetsarbetet, rektorsfunktionen, personalens kompetens, läromedel och utrustning, likvärdiga möjligheter vid funktionsnedsättning och stödinsatser, arbetet med övergripande hälsomål i läroplanerna, bedömning av lärandet och betygssättningen. En helhetsbedömning och motiveringar till bedömningarna görs inom varje granskningsområde.

Bedömningarna av kvaliteten och av hur väl verksamheten uppfyller statens krav görs utifrån läroplaner och övriga författningar. Inspektörernas sakkunskap och erfarenheter av jämförbara verksamheter är också betydelsefulla. Analyserna av den insamlade informationen syftar till att klargöra om de lokala lösningarna och systemen fungerar väl. Rapporten avslutas med en sammanfattande bedömning som utgör underlag för Skolverkets beslut, riktat till huvudmannen, angående förbättrings- och kritikområden.

Genomförandet av inspektionen i Borgarskolan

Skolverket sände den 23 november 2004 skriftlig information till kommunen om att verksamheten skulle inspekteras och om inspektionens syfte och genomförande. Inspektörsteamet med ansvar för inspektionen i Borgarskolan har bestått av undervisningsråden Per Andersson (föredragande) och Malin Winbladh. Besök i Borgarskolan inleddes den 25 och avslutades den 28 januari 2005.

Denna skriftliga rapport kompletteras med muntlig återrapportering av de ansvariga inspektörerna. Skolverket följer därefter upp eventuella krav på åtgärder som riktas till huvudmannen och vilka effekter i övrigt som utbildningsinspektionen leder till. Tidpunkter för uppföljningen framgår av Skolverkets beslut.

Underlag

Underlaget till denna rapport består av dels dokument från kommunen och Borgarskolan, dels den information som samlats in vid observationer, intervjuer och samtal under besöket. Rapporten grundar sig också på annan information om kommunen och skolan som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller finns publicerat på annat sätt.

Under inspektionsbesöket genomfördes intervjuer med skolans rektor och biträdande rektorer samt gruppvis ett urval av lärare (flera grupper), elevvårdspersonal och studie- och yrkesvägledare, ledamöter i elevrådet, elever på skolans alla utbildningsvägar (flera grupper). Inspektörerna hade också begärt att få intervjua vårdnadshavare till elever, men rektor lyckades inte få till stånd en sådan intervjugrupp. Observationer gjordes av lärandesituationer, fördelade på olika program och ämnen. Även många spontana samtal fördes med elever och personal, bland annat i anslutning till besök i undervisningen. Borgarskolans rektor har givits tillfälle att sakgranska den information om skolan som redovisas i rapporten.

Beskrivning av skolan

Borgarskolan	Antal studerande
Gymnasieskola	865

Borgarskolan svarar tillsammans med två andra skolor för den utbildning som Gävle kommun anordnar inom gymnasieskolan. Skolorna samverkar bland annat med ett gemensamt utbud av kurser för individuellt val. Utbildning erbjuds vid Borgarskolan på följande nationella program: *Fordonsprogrammet* (FP) med inriktningarna Personbilsteknik, Karosseri och Tyngre fordon, *Handels- och administrationsprogrammet* (HP) med inriktningarna Handel och service, Turism och resor och Handel med specialidrottsprofil, *Medieprogrammet* (MP) med inriktningen Medieproduktion samt *Samhällsvetenskapsprogrammet* (SP) inriktningarna Ekonomi, Ekonomi med företagarsprofil, Media, Samhällsvetenskap, Samhällsvetenskap med specialidrottsprofil. Skolledningen utgörs av en rektor och

en biträdande rektor. Skolans lokaler är centralt belägna i Gävle och fördelade på flera byggnader med visst avstånd emellan.

Bedömning

1. Kunskaper, utveckling och lärande

Det arbete som sker inom skolväsendet skall syfta till att åstadkomma resultat, i form av kunskaper och färdigheter hos eleverna, och att dessa utvecklas till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar, allt i enlighet med de nationella mål som staten ställt upp.

De kunskapsresultat som framträder genom betygsvärden och resultat från nationella prov syftar till att vara nationellt likvärdiga. När det gäller att bedöma hur framgångsrik en viss skola har varit i arbetet med elevernas lärande, förklaras dock resultaten av både skolans insatser och de enskilda elevernas förutsättningar, som är en funktion av socioekonomisk bakgrund och många andra faktorer. För gymnasieskolor saknas statistiskt underlag för att närmare avgöra om resultaten i en viss skola är bättre eller sämre än vad som kan förväntas.

En beskrivande bild av utbildningsresultaten vid skolan framgår av nedanstående tabell. Vid jämförelse med värden för kommunen respektive riket bör hänsyn tas till att elevernas fördelning på program vid skolan avviker från genomsnittet för gymnasieskolor.

Borgarskolan	Skolan 2003	2004	Kommunen 2004	Riket 2004
Behörighet till universitets- och högskolestudier (procent)	89,0	91,3	92,3	89,4
Andel elever som fullföljde gymnasieutbildningen inom fyra år (procent)	81,9	83,7	75,0	75,1
Andel elever med reducerat program (procent)	6,7	13,5	4,7	5,8
Genomsnittlig betygspoäng	13,2	13,3	14,0	14,1

Förutom program- och kursvisa mål ingår i skolans uppdrag även mål som gäller elevernas generella kunskapsutveckling. Enligt läroplanen har skolan att verka för att varje elev kan använda sina kunskaper som redskap för att formulera och pröva antaganden och lösa problem, reflektera över erfarenheter, kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden samt lösa praktiska problem och arbetsuppgifter, att eleven tror på sin förmåga och sina möjligheter att utvecklas, utvecklar en insikt om sitt sätt att lära och en förmåga att utvärdera sitt lärande samt utvecklar förmågan att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Bland målen märks också analytisk förmåga, ett allt mera vetenskap-

ligt sätt att arbeta och tänka samt självständighet i att formulera ståndpunkter grundade på empirisk kunskap och en kritisk analys.

Borgarskolan följer och analyserar elevernas kunskapsutveckling framför allt mot kursplanernas mål och använder information om denna som grund för såväl stöd till enskilda elever som åtgärder för att förbättra utbildningen. När det gäller de generella kunskapskvaliteter, som enligt läroplanen skall eftersträvas, saknas en systematisk bild av vilka resultat som nåtts till följd av skolans arbete.

Den av huvuddelarna i skolans uppdrag, som syftar till att eleverna skall utveckla sina attityder och sin kompetens i riktning mot de normer och värden som bildar ideal för vårt samhälle, är en krävande men inte desto mindre angelägen uppgift. Resultaten av skolans arbete på detta område är särskilt svåra att mäta, incitament i form av betyg saknas och den professionella utmaningen för skolledare och pedagoger är kanske större än i de flesta andra utbildningssammanhang just när det gäller att framgångsrikt påverka människors värderingar. Lika fullt har rektor även på detta område ansvar för skolans resultat. Det ställer bland annat krav på att kontinuerligt och systematiskt skaffa en bild av vilka resultat eleverna når i sin utveckling enligt läroplanens mål rörande normer och värden och av hur framgångsrika skolans insatser är för denna utveckling.

I sitt uppdrag enligt läroplanen att "aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling" skall skolan verka för att varje elev vidareutvecklar sin förmåga att göra medvetna etiska ställningstaganden, respekterar andra människors egenvärde och integritet, inte accepterar att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, medverkar till att bistå människor, förstår och respekterar andra folk och kulturer, kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen samt visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv. När det gäller elevernas demokratiska värderingar och färdigheter skall skolans arbete inriktas på att varje elev vidareutvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former, utvecklar sin vilja att aktivt bidra till en fördjupad demokrati i arbetsliv och samhällsliv och stärker sin tilltro till den egna förmågan att själv och tillsammans med andra ta initiativ, ta ansvar och påverka sina villkor. Skolan skall också sträva mot att varje elev tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö och tar tillvara möjligheterna att utöva inflytande över sin utbildning.

Borgarskolan har inte på något systematiskt sätt gjort bedömningar av måluppfyllelsen beträffande normer och värden. Emellertid genomförs i årskurs 2 en icke poänggivande kurs i "livskunskap" om 20–30 timmar, och efter denna ger läraren varje elev som önskar ett frivilligt skriftligt omdöme avseende hur eleven utvecklats i några olika avseenden inom detta område. Ett slags indikation på resultaten av skolans arbete kan vara hur eleverna förhåller sig i skoltillvaron. Självfallet har dock deras uppträdande och engagemang där också andra orsaker, och arbetet med normer och värden skall även ta sikte på roller som eleverna spelar utanför skolan. Genom de enkätundersökningar som genomförs med eleverna framträder en bild av skolan präglad av trygghet, kamratskap,

öppenhet och möjlighet för eleven att påverka och ta ansvar för sin egen situation.

Samtidigt framkommer genom inspektionen upplevelser av statusskillnader mellan elevgrupper, bland annat med hänsyn till studieväg, samt enstaka fall då elever kränker andra elever, och det får ses som tecken på att det alltid återstår arbete på värdegrundsområdet. Hos en del av eleverna noteras ett ointresse att engagera sig i frågor rörande det kontinuerliga inflytandet på utbildningen.

Rektorerna bör förbättra rutinerna för att säkerställa resultat hos eleverna av skolans arbete med normer och värden. I frånvaro av närmare kunskap om elevernas utbildningsresultat i detta avseende saknas det till stor del underlag för att bedöma hur framgångsrikt skolans arbete varit. Det finns dock anledning för skolan att förbättra sina insatser för att eleverna skall utveckla intresse och engagemang för inflytande på sin egen utbildning och skolans gemensamma angelägenheter.

Sammanfattningsvis har det vid inspektionen inte framkommit att kunskapsresultaten vid Borgarskolan skulle avvika markant från vad som kan förväntas och vad som är fallet i andra kommuner med likartade förutsättningar. Rektor bör förbättra rutinerna för att säkerställa resultat hos eleverna av skolans arbete med normer och värden.

2. Arbetsmiljö och delaktighet

Elevers inflytande och systemkunskap

Elevernas inflytande på utbildningen är en grundpelare i det svenska skolväsendet. Verksamheten skall vara utformad i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen skall bedrivas i demokratiska arbetsformer och utveckla elevernas förmåga och vilja att ta personligt ansvar och att aktivt delta i samhällslivet. Skolans lärare skall utgå från att eleverna kan och vill ta ansvar för sin inläring och sitt arbete i skolan och de skall planera undervisningen tillsammans med eleverna. Lärarna skall se till att alla elever, oavsett kön och social och kulturell bakgrund, får ett verkligt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och innehåll i undervisningen och skall uppmuntra sådana elever som har svårt att framföra sina synpunkter att göra det. Rektor skall särskilt verka för att skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas.

Den mest påtagliga situationen då elevernas delaktighet skall komma till uttryck är självfallet den dagliga undervisningen, som upptar huvuddelen av elevernas tillvaro i skolan. Intervjuer och observationer har påvisat flera exempel på ett verkligt inflytande och ansvarstagande inom kursernas ram vid Borgarskolan. Särskilt god överensstämmelse med de nationella förväntningarna noteras när elevinflytandet gjorts till en del av ett målstyrt arbetssätt, där lärare och elever tillsammans och med utgångspunkt i de fastställda målen för utbildningen kommer fram till lärandeformer som de bedömer vara de mest ändamålsenliga för att nå de kunskapsresultat som eleverna siktar på. Samtidigt är bilden av elevinflytandet vid Borgarskolan varierad. Det står klart att eleverna ingalunda alltid har inflytande över hur deras lärande faktiskt utformas, och de omvittnar skillnader mellan enskilda lärare. Även då eleverna ges tillfälle att påverka note-

ras brister, framför allt i hur lärarna fullgör skyldigheten att se till att alla elever i gruppen – även de som har svårt att framföra sina synpunkter – får ett verkligt inflytande. För rektor som chef för lärarna återstår alltså att verka för att alla elever, oberoende av lärare, utövar ett verkligt inflytande. Det bör noteras att författningarnas krav för att tid i skolan skall få avräknas elevernas garanterade undervisningstid inte enbart består i att det arbete som utförs skall genomföras under en lärares ledning och vara planerat utan även att planeringen skall utföras av lärare och elever tillsammans.

Elevernas rätt till inflytande över utbildningen avser inte endast vars och ens individuella studiesituation utan också delaktighet i hanteringen av kollektiva angelägenheter inom exempelvis klassens, studievägens eller hela skolans ram. I nära anslutning till denna typ av elevinflytande ligger skolans uppgift att träna eleverna för att aktivt kunna delta i samhällslivet. Däri ryms bland annat förmåga att agera i formaliserade demokratiska fora. De nationella bestämmelserna om hur skolan skall organisera strukturer för elevernas kollektiva inflytande är få, men det krävs att det för varje klass eller motsvarande skall finnas ett klassråd, bestående av samtliga elever i klassen och deras klassföreståndare eller motsvarande. Vid Borgarskolan finns framför allt två institutionaliserade former för elevernas generella inflytande: klassråd samt ett så kallat husråd för varje lokalmässigt avgränsad enhet inom skolan (detta har ersatt ett tidigare skolgemensamt elevråd). Förutom vad klasserna väljer att behandla på eget initiativ, använder rektor aktivt klassråden för att främja elevinflytandet genom att förelägga dem olika frågor för diskussion och ställningstagande.

För att eleverna skall ha möjlighet att utöva ett verkligt inflytande på undervisningen och ta ansvar för sina studieresultat, fordras att de har kunskap om det skolsystem som de skall verka i. Skolan skall således för eleverna klargöra utbildningens mål, innehåll och arbetsformer, liksom vilka rättigheter och skyldigheter de har. Det begränsade intresse som noteras hos en del elever vid Borgarskolan när det gäller att engagera sig i inflytande och ansvarstagande understryker vikten av skolans insatser för att främja elevernas delaktighet. Vid Borgarskolan har emellertid eleverna inte fått någon särskild utbildning i grunderna för att agera i demokratiska former inom skolan eller att ta tillvara sina rättigheter enligt bland annat läroplanen men väl viss information skriftligt och genom rektor och lärare i samband med utbildningens start. Det är angeläget att skolans insatser inte inskränker sig till att bereda väg för kunskaper och färdigheter utan också innefattar en aktiv påverkan på elevernas attityder till att ta ansvar för och påverka det som de har gemensamt med andra.

Lust att lära och motverkande av kränkande behandling

Strävan skall vara att alla elever känner lust att lära. Att trivas i skolan och ha goda relationer till dem man delar lärandets vardag med och till personalen står i bjärt kontrast till att bli utsatt för kränkningar av vilket slag det än är. I lagstiftningen accepteras inte att kränkningar får förekomma. Krav ställs på att lärarna skall visa respekt för den enskilda eleven och i det vardagliga arbetet ha ett demokratiskt förhållningssätt. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde, respekt för vår gemensamma miljö samt jämställdhet mellan könen. Läraren skall stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära. Läraren skall också organisera arbetet så

att eleven upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt. Eleverna vid Borgarskolan uttrycker, bland annat i de enkätundersökningar som genomförs, en övervägande positiv bild av sin tillvaro i skolan. De känner sig i allmänhet trygga och upplever sina studier som meningsfulla. Eleverna har uppfattningen om sina lärare att de ofta är lyhörda och öppna för dialog men att det finns en variation mellan lärare. Intervjuade elever ställde sig vidare tveksamma till att alla lärare verkligen agerar för att stärka deras självförtroende. Mobbning och andra former av kränkningar som riktas mot enskilda elever är sällsynta, enligt såväl elever som skolledning, lärare och elevvårdspersonal. Däremot beskriver elever starka gruppbildningar bland en del av skolans elever, som kan komma till uttryck som uppfattas som en form av kränkning.

För att åstadkomma en god arbetsmiljö i skolan, finns krav på rektor att upprätta, genomföra, följa upp och utvärdera skolans handlingsprogram för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling bland elever och anställda. Också var och en som verkar inom skolan skall aktivt motverka alla former av kränkande behandling, såsom mobbning, rasistiska beteenden, trakasserier mot och förtryck av individer och grupper. Skolans lärare skall uppmärksamma och – i samråd med övrig skolpersonal – vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka kränkande behandling. Borgarskolan har ett handlingsprogram mot kränkande behandling. Även om det förekommer ett arbete för att förebygga och motverka kränkningar, kan det ifrågasättas som själva handlingsprogrammet är ett levande dokument och styrande för det faktiska arbetet; bland eleverna förefaller programmet vara till stor del okänt och det görs inte kontinuerliga uppföljningar och utvärderingar av det. En viktig del av arbetet med att förebygga kränkningar är de inslag i utbildningen som syftar till att eleverna skall tillägna sig sådana värderingar som uttrycks i läroplanens mål.

Skolans normer och disciplinåtgärder

Alla som arbetar i skolan skall gemensamt med eleverna ta ansvar för den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön. Skolans lärare skall klargöra skolans normer och hur dessa är en grund för arbetet samt tillsammans med eleverna diskutera och utveckla regler för arbetet och samvaron i gruppen. Om en elev begår en förseelse eller uppträder olämpligt skall skolans lärare och rektor ingripa genom uppmaning, utredning, utvisning, varning, avstängning eller förvisning i enlighet med gymnasieförordningens bestämmelser. I stora drag bedrivs verksamheten vid Borgarskolan utan nämnvärda disciplinproblem. En del elevers frekventa och sporadiska frånvaro är ett centralt problem som skolledningen med kraft hanterar genom bland annat noggrann närvarokontroll och uppföljning av frånvaron och dess konsekvenser.

Sammanfattningsvis framstår elevernas arbetsmiljö som mycket god. Formerna för elevernas inflytande på såväl undervisningen som skolgemensamma angelägenheter bör dock utvecklas, så att alla elever – oberoende av lärare – utövar en reell påverkan på skolsituationen. Skolans tar ett stort ansvar för att komma till rätta med elevers frånvaro och dess negativa konsekvenser för utbildningen.

3. Pedagogisk verksamhet och undervisning

Målinriktning

Verksamheten i skolan skall aktivt vara inriktad på att nå målen i de nationella styrdokumenterna av alla slag – skollagen, annan lag, olika förordningar, läroplanen, programmålen och kursplanerna – och att i övrigt svara mot vad som föreskrivs däri. Det förutsätter att såväl elever som personal och ledning har kännedom om vilka mål och riktlinjer som gäller. En planering skall finnas för hur målen skall omsättas i den konkreta undervisningen. Eleverna skall få en väl utformad introduktion till sina studier som helhet och i varje kurs. De skall också få stöd att formulera mål för sina studier. I dialog med skolan skall varje elev göra upp en individuell studieplan och revidera den vid olika tillfällen under utbildningen. Studieplanen skall innehålla uppgifter om elevens studieväg och om de val av kurser eleven gjort samt huruvida eleven följer ett fullständigt, utökat eller reducerat program. Skolan skall arbeta för att varje elev tar ansvar för sitt lärande och sina studieresultat samt kan bedöma sina studieresultat och utvecklingsbehov i förhållande till kraven i kursplanerna. Skolan skall också arbeta för att varje elev utvecklar sin självkännedom och sin förmåga till individuell studieplanering samt att varje elev medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper samt aktuell information.

Kursplaner, med sina mål och betygskriterier, intar i de flesta lärares undervisning en central plats vid Borgarskolan. Elever beskriver att en kurs oftast inleds med att kursplanen med betoning på betygskriterierna går igenom. Eleverna uppfattar att syftet framför allt är att de skall få kännedom om vad som förväntas av dem under kursen, och själva har de i allmänhet ett intresse av att veta vilka krav de skall svara mot för att få ett önskat betyg. Ibland får eleverna ta del av den nationella kursplanen, men i andra fall delar läraren i stället ut en lokal bearbetning som bland annat innehåller konkretiseringar av betygskriterierna. En del lärare använder kursplanens mål också som utgångspunkt för en mer eller mindre förutsättningslös diskussion med eleverna om hur lärandets väg fram till att eleverna når målen skall läggas upp. I andra fall uppges kursplanen inte användas för att styra planering och genomförande av kursen, och i stället bestäms då undervisningen till stor del av läraren uppgjord planering och av lärobokens innehåll och disposition. Också här framträder bilden av stor spännvidd mellan lärare som eleverna uppfattar som mycket lyhörda och andra som mer eller mindre på förhand har bestämt hur kursen skall genomföras.

Om kursplanerna är en etablerad realitet i elevernas studier, så är programmålen och läroplanen desto mera okända. Det saknas också i allt väsentligt exempel på att läroplans- och programmål på ett systematiskt sätt omsätts i planeringen av den kursvisa undervisningen, som förfogar över i huvudsak all tid för elevernas lärande. På denna skall rymmas även arbete mot utbildningsmål som inte är kursplanebundna. Ett målinriktat arbetssätt, som det offentliga skolväsendets organisation förutsätter, kräver att ett helhetsgrepp tas om utbildningens samtliga mål, även sådana mot vilka resultaten inte tydliggörs genom att bli föremål för betygssättning. En individuell studieplan, som uttrycker utbildningsmålen för den enskilda eleven, finns för varje elev vid Borgarskolan i form av en sammanställning av den information som i skolans databaserade elev- och be-

tygsregister finns om kurssammansättningen av elevens utbildning, till följd av intagning på ett program och successiva val av bland annat inriktning, valbara kurser och individuellt val. Därutöver fyller studieplanen i realiteten inte någon funktion för elevernas ansvarstagande för sin utbildning, enligt intervjuade elever, och de har inte heller fått någon särskild information eller träning för att utveckla sin förmåga till individuell studieplanering.

Undervisningens organisering och tidsanvändning

Sedan överensstämelsen mellan antalet gymnasiepoäng och undervisningstiden i timmar tagits bort ur skollagstiftningen, finns ett stort friutrymme att lokalt utforma tidslösningar för utbildningen. Skolhuvudmän och skolor förutsätts aktivt utnyttja detta för att nå så hög grad av måluppfyllelse som möjligt. Tid skall därvid användas – målinriktat och planerat – till att nå även mål i andra styrdokument än kursplaner, såsom attitydmål och sociala mål enligt läroplanen. Skolan skall sträva efter flexibla lösningar för organisation, kursutbud och arbetsformer, bland annat så att tidsutläggningen för elevernas lärande är möjlig att förändra i takt med att behov och studieresultat utvecklas. Organiseringen av tiden för elevernas lärande vid Borgarskolan följer i stora drag traditionella schemamönster. Schemaläggningen är central för hela skolan och möjligheterna till behovs- och situationsanpassade förändringar under pågående läsår är mycket små. Medieprogrammet och Fordonsprogrammet utmärks dock av en högre grad av flexibilitet i tidsutläggningen, något som delvis också är fallet med Handels- och administrationsprogrammet som har att anpassa bland annat sin arbetsplatsförlagda utbildning (APU) till turismsäsongen. Undervisningstidens utläggning är i huvudsak likartad för alla elever på en och samma utbildning, vilket innebär att individuella behov av olika studietakt eller tidsmängd inte alltid tillgodoses. Det friutrymme som skolan givits har alltså i varierande grad inte utnyttjats för att pröva mera flexibla och individbetingade tidslösningar eller för att vidmakthålla ett friutrymme för lärarprofessionens kreativitet och elevernas påverkan.

Eleverna skall erbjudas undervisning omfattande minst 2 180 undervisningstimmar om 60 minuter på ES, NV och SP respektive 2 430 timmar på övriga nationella program. En elev som har fått lägst betyget Godkänd på en kurs har inte rätt att få ytterligare utbildning inom den kursen. Styrelsen för utbildningen skall besluta om antalet undervisningstimmar för varje kurs och för projektarbete samt om fördelningen av undervisningstiden. Som undervisningstid får räknas endast tid för arbete som planerats av lärare och elever tillsammans och som eleverna genomför under en lärares ledning. Vid skolan skall gälla ett schema, för läsåret eller för kortare tid, som är fastställt av rektor och innehåller uppgifter om samtliga undervisningspass och om lärarnas namn. Den tid som eleverna erbjuds skall självfallet också genomföras, utan reduktion på grund något slags "tidstjuvar". Styrelsen för utbildningen skall kunna redovisa hur varje elev har erbjudits sin garanterade undervisningstid, totalt och fördelat på varje kurs och projektarbetet. Denna redovisning består för Borgarskolan i vad som kan utläsas av schemat. Även om det inte är säkerställt att all därigenom planerad undervisning också blir till ett faktiskt erbjudande för eleven, bedömer inspektörerna att eleverna får tillfälle att genomföra den minsta garanterade undervisningstiden och vissa fall ytterligare tid därutöver.

Individanpassning

Läraren skall, enligt läroplanen, stimulera, handleda och stödja varje elev i hans eller hennes lärande. Skolan skall låta den enskilda eleven finna sin unika egenart. Eleven skall få stimulans att växa med uppgifterna och möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar. Lärarna skall utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt organisera arbetet så att eleven utvecklas enligt sina egna förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga. Rektor skall verka för att undervisningens uppbyggnad, innehåll och arbetsformer anpassas efter elevernas skiftande behov och förutsättningar. Mängden tid för elevernas lärande i olika kurser skall anpassas till deras individuella förutsättningar, behov och mål.

Den likartade omfattning och utläggning av undervisningstiden, som visat sig vanlig för elever inom samma utbildning vid Borgarskolan, har sin motsvarighet i att arbetsformer och arbetssätt ofta är desamma för alla i en elevgrupp som läser respektive kurs för en viss lärare. Förvisso förekommer arbete enskilt och i grupp, men det innebär inte automatiskt att det är anpassat efter den enskilde eleven. Det noteras enskilda lärare som förmått organisera ett lärande som eftersträvar att varje elev skall utvecklas på sina villkor – men alltjämt mot gemensamma mål – genom alternativa metoder och läromedel. Organisatoriska ansatser för att forma undervisningen efter den enskilda eleven saknas i andra ämnen. Friutrymmet att på professionella grunder individanpassa undervisningen framstår alltså som inte fullt utnyttjat med konsekvensen att en del av de skiftande behov, som följer av olikheter mellan eleverna, lämnats ouppfyllda.

Lärarna skall ge särskilt stöd till elever med svårigheter och rektor skall agera för att undervisningen utformas så att elever som behöver särskilt stöd och hjälp får det. En elev skall ges stödundervisning om det kan befaras att eleven inte kommer att nå kunskapsmålen i kursplanerna, har uppdrag som elevföreträdare och behöver ta igen förlorad undervisningstid till följd av uppdraget eller av andra skäl behöver särskilt stöd. Särskilt stöd får ges som specialundervisning inom klassen. En elev som behöver det skall få studiehandledning på sitt modersmål eller i särskilda fall ett tidigare undervisningsspråk. I genomförda intervjuer har det inte framkommit att det skulle finnas önskemål om särskilt stöd som inte har blivit tillgodosedda.

Om en elev har uppenbara svårigheter att följa undervisningen på sitt studieprogram skall rektor vidta de åtgärder som behövs för att eleven skall kunna fortsätta studierna i gymnasieskolan och därvid överväga om eleven skall gå om en eller flera kurser, övergå till ett reducerat program, ett annat nationellt program eller ett individuellt program. Rektor – styrelsen vid byte av program eller inriktning – skall besluta om en elevs fortsatta skolgång efter samråd med berörda lärare, med eleven och, om denne är under 18 år, med elevens vårdnadshavare. Andelen elever vid Borgarskolan som har övergått till reducerat program är något större än riksgenomsnittet.

Rektor skall se till att ett åtgärdsprogram utarbetas för varje elev för vilken det framkommit behov av särskilt stöd. Eleven – för den som är under 18 år även elevens vårdnadshavare – skall ges möjlighet att delta i utarbetandet av programmet. Vid Borgarskolan upprättas åtgärdsprogram i enlighet med bestämmelserna.

Lärandets kvaliteter

Eleverna har rätt att av skolans lärare få professionell stimulans, handledning och stöd i sitt lärande. Arbetssätt för lärandet skall utformas på en grund av vetenskap och beprövad erfarenhet, och läraren skall låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer. Vid skolan skall det pågå en aktiv diskussion om kunskapsbegrepp, vad som är viktig kunskap i dag och i framtiden och hur kunskapsutveckling sker. Lärarna skall i undervisningen beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och den pedagogiska forskningen. Intervjuer och observationer ger vid handen att det vid Borgarskolan finns en spännvidd när det gäller hur väl undervisningen svarar mot de kvalitetskrav som läroplanen ställer upp. Många lärandemiljöer präglade av en hög grad av professionalitet har iakttagits, och eleverna bekräftar dem som funktionella för deras lärande. Samtidigt är det tydligt att det finns kvalitetsskillnader mellan olika lärare. Eleverna påtalat bland annat bristen på variation hos en del lärare, som ofta lägger upp undervisningen på samma sätt och följer enahanda mönster. Andra lärare förknippas däremot med en mer omväxlande undervisning och en strävan att finna allt bättre vägar för att nå utbildningsmålen. Intervjuade elever ger därvid tecken på att sådana fall ofta samvarierar med att läraren vinnlägger sig om en kontinuerlig dialog med eleverna om hur lärandet bäst skall utformas.

Det ställs krav på ett helhetsgrepp om elevernas utbildning. Skolans lärare skall samverka med varandra i arbetet med att nå utbildningsmålen. Lärare i olika kurser skall samverka så att eleverna får ett sammanhang i sina studier och särskilt så att skolans arbete med kunskapsområden, där flera ämnen skall bidra, samordnas och utgör en helhet för eleven. Eleverna skall ges möjlighet att få överblick och sammanhang över kursgränserna samt att reflektera över sina erfarenheter och tillämpa sina kunskaper. På de olika utbildningsvägarna vid Borgarskolan förekommer samarbete mellan lärarna i varierande grad. Bland annat samlas insatser i ett helhetsperspektiv för arbete mot realistiska tillämpningar i linje med vad eleverna utbildas för. Ämnesintegrationen är i allmänhet mer framträdande på karaktärsämnesområdet men i flera fall deltar också kärnämneslärare. Det finns dock alltså ett utrymme för ytterligare samverkan mellan ämnen och kurser.

Den värld eleven möter i skolan och det arbete eleven deltar i skall vara utformat så att det förbereder för livet efter skolan. Eleverna skall i skolan få utveckla sin förmåga att ta initiativ och ansvar och att arbeta och lösa problem både självständigt och tillsammans med andra. Skolan skall ta till vara de kunskaper och erfarenheter som eleverna har från annat håll än skolan. Skolans lärare skall i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång. Eleverna skall tränas i att tänka kritiskt, granska fakta och förhållanden och inse konsekvenserna av olika alternativ samt i att närma sig ett allt mer vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. Också när det gäller problemlösande och tillämpande arbetssätt, träning i kritiskt och vetenskapligt förhållningssätt etc. råder skillnader i kvalitet mellan olika lärare. Skolan uppvisar goda exempel på utbildningsinslag med hög grad av realism, särskilt där eleverna har som uppgift att arbeta med någon form av produktion som leder fram till ett påtagligt slutresultat.

Skolan skall vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de framförs. Läraren skall öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika

värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av dessa. Undervisningen skall vara saklig och allsidig, och när värderingar redovisas skall det alltid klart framgå vem som står för dem. Läraren skall tydliggöra vilka värderingar och perspektiv kunskaperna vilar på och låta eleverna ta ställning till hur kunskaper kan användas. Läraren skall se till att undervisningen till innehåll och uppläggning speglar både manliga och kvinnliga perspektiv. Undervisningen skall vara icke-konfessionell. Inget har framkommit som tyder på annat än att undervisningen vid Borgarskolan i allt väsentligt präglas av allsidighet och saklighet.

Parallellt och integrerat med undervisningen mot målen i kursplanerna skall skolan förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Skolan skall gestalta och förmedla värden som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor män och solidaritet med svaga och utsatta. Eleverna skall fostras till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Lärarna skall klargöra för eleverna det svenska samhällets grundläggande värden och diskutera med eleverna konflikter mellan dessa värden och faktisk verklighet. Utbildningen skall vara utformad så att den främjar elevernas harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. Undervisningen i olika ämnen skall behandla etiska perspektiv och ge en grund för och främja elevernas förmåga till personliga ställningstaganden. Skolan skall aktivt påverka och medvetet stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och att låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling. Alla som arbetar i skolan skall medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen samt i arbetet med eleverna verka för solidaritet med eftersatta grupper både i och utanför vårt land. Utöver undervisningen i kurser skall eleverna ges tillfälle att utveckla kunskaper om sex och samlevnad, trafikfrågor samt riskerna med tobak, alkohol, narkotika och andra droger. Den bild som avtecknar sig genom intervjuer med elever vid Borgarskolan illustrerar inte ett aktivt värdegrundsarbete som finner uttryck i alla lärares undervisning. I stället är elevernas uppfattning att skolan väsentligen inte försöker påverka dem när det gäller deras värderingar. Emellertid förekommer några särskilda inslag, mer eller mindre skilda från undervisningen i allmänhet, som är inriktade på det område som läroplanen betecknar som normer och värden. Det gäller bland annat inslag i elevernas introduktion till utbildningen och undervisning i "livskunskap". På Fordonsprogrammet bedrivs också ett värdegrundsarbete med avsikten att prägla undervisningen i alla ämnen.

Omvärldskontakter

Skolan skall nära samverka med grundskola, arbetsliv, universitet och högskola samt samhället i övrigt, för att eleverna skall få en utbildning av hög kvalitet och underlag för val av kurser, vidare studier eller yrkesverksamhet. Skolans personal skall utveckla kontakter med universitet och högskolor och med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för undervisningen nås. I utbildningen skall kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv utnyttjas. Borgarskolan har bland annat goda kontakter med arbetslivet inom de branscher som eleverna utbildas för.

Alla elever på alla nationella program – ES, NV, SP och TE dock endast om styrelsen för utbildningen har beslutat det – skall genomföra arbetsplatsförlagd utbildning (APU) om minst 15 veckor, vardera motsvarande 24 timmars garanterad undervisningstid. Om styrelsen för utbildningen inte kan anskaffa platser för APU i denna omfattning skall APU bytas ut mot motsvarande utbildning förlagd till skolan, och styrelsen skall då vidta åtgärder för att utbildningen så snart som möjligt kan arbetsplatsförläggas. På Borgarskolan genomförs APU i föreskriven omfattning utom på Medieprogrammet, där platser inte kunnat ordnas. APU ersätts därför med arbete på en tidningsredaktion, som byggts upp på skolan och producerar en tidning som distribueras som bilaga till en av regionens dagstidningar.

Internationella kontakter, utbildningsutbyte med utlandet och praktik i andra länder skall främjas. Gävle kommun har som mål att varje program i gymnasieskolan skall ha någon form av internationell kontakt. Bland annat förekommer utlandsresor och kontakter med vänskolor i andra länder. För elever på Handels- och administrationsprogrammets inriktning Turism och resor anordnas även APU utanför Sverige.

Kunskapsbedömning och utvecklingskommunikation

En välgrundad och likvärdig kunskapsbedömning och betygssättning fyller en viktig funktion inom utbildningen, som en fullbordan av målstyrningen. Kontinuerlig information till eleverna om kunskapsutvecklingen skapar förutsättningar för dem att ta ansvar för sin utbildning och kunna påverka den och dess resultat. Som stöd för betygssättningen skall lärarna använda de betygskriterier som har fastställts. Läraren skall utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till kraven i kursplanen och beakta även sådana kunskaper som eleven tillägnat sig på annat sätt än genom den aktuella undervisningen. Skolans lärare skall beakta såväl muntliga som skriftliga bevis på kunskaper och göra en allsidig bedömning av kunskaper och därvid beakta hela kursen. Inför betygssättningen i kärnämnen svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik och i den avslutande gemensamma karaktärsämneskursen i engelska och matematik skall lärarna använda sig av nationellt fastställda prov. Genom att eleverna regelmässigt kommer i kontakt med kursplanerna och betygskriterierna i dessa, är de kursvisa grunderna för betygssättningen i allmänhet bekanta för eleverna. Däremot innebär elevernas bristande kännedom om läroplanen att de inte alltid har närmare kännedom om de generella riktlinjerna för hur bedömning och betygssättning skall ske. Skolan deltar genomgående i de nationella prov som erbjuds. I huvudsak uppfattar sig eleverna som rättvist bedömda. För nationell likvärdighet i betygssättning fordras inte endast deltagande i nationella prov utan också en ständigt pågående diskussion mellan lärare om bedömningen av elevernas kunskaper. I vissa ämnen förekommer diskussioner mellan lärare om betygssättningen även utanför den egna skolan, inom ramen för Vertikal integration i Gävle (VIG), där lärare från såväl grund- som gymnasieskola deltar.

Skolans lärare skall fortlöpande ge varje elev information om elevens utvecklingsbehov och framgångar i studierna samt redovisa för eleverna på vilka grunder betygssättning sker. Minst en gång per termin skall eleven – för den som är under 18 år även vårdnadshavarna – ges en samlad information om sin

kunskapssituation i form av utvecklingssamtal med den individuella studieplanen som grund. I fråga om elever under 18 år skall även vårdnadshavarna få sådan information. Skolans lärare skall samverka med hemmen och informera om elevernas skolsituation och kunskapsutveckling. Det samlade intrycket är att lärarna vid Borgarskolan oftast utgår från betygskriterierna och stämmer av mot dessa i samtal med eleverna under kursens gång.

Sammanfattningsvis bör utbildningens organisation och arbetsformer utvecklas så att undervisningen i högre grad blir anpassad till den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande. Samtliga elever, oberoende av lärare, bör ges möjlighet till ett lärande som svarar mot de kvalitetskrav på undervisningen som läroplanen anger.

4. Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Rektors ledning

Staten har tilldelat rektor en nyckelfunktion för utbildningens planering, genomförande och resultat. För ledningen av utbildningen i en skola skall det finnas en eller flera rektorer. Rektor skall vara pedagogisk ledare för skolan och chef för lärarna och övrig personal. Särskilt skall rektor verka för att utbildningen utvecklas, och han eller hon har en särställning när det gäller att garantera elevernas rättssäkerhet. Rektors befogenheter och ansvar är utpekade i skollagen, läroplanerna och skolformsförfordningarna. För att utöva sitt ledarskap skall rektor enligt skollagen hålla sig förtrogen med det dagliga arbetet i skolan. (Rektors ansvar för särskilt utpekade uppgifter i författningar bedöms under olika sakavsnitt, t ex arbetsplan, schema, resultatansvar, främjande av elevinflytande, handlingsprogram mot kränkande behandling.)

Borgarskolans rektor har innehaft sin befattning i närmare 20 år. Vid sidan av denne finns en biträdande rektor och ett antal arbetslagsledare. Biträdande rektor, som också är också ledare för ett av arbetslagen, har för ena halvan av skolan en ställning som i flera avseenden liknar en rektors. Både rektor och biträdande rektor är väl förtrogna med verksamheten och de verkar – framför allt inom var sin del av skolan – som pedagogiska ledare. Det står dock klart att rektor också utövar ett övergripande ledarskap över skolan som helhet. Bland skolans lärare finns dock delade meningar om vem som utövar pedagogiskt ledarskap – rektor, biträdande rektor, arbetslagsledaren eller ingendera.

Inspektörerna bedömer att rektorernas roll som pedagogiska ledare över verksamheten som helhet bör förstärkas.

En särskild form för ledningen av elevernas utbildning utövas genom elevvårdskonferensen. För behandling av elevvårdsfrågor skall det finnas en elevvårdskonferens vid varje skola. Rektor, företrädare för elevvården, berörd klassföreståndare eller motsvarande och annan berörd personal skall vara ledamöter i elevvårdskonferensen, och rektor skall besluta om den närmare sammansättningen av den. Konferensen får tillåta att även andra än ledamöter är närvarande och yttrar sig vid sammanträdena. När mer än hälften av ledamöterna är närvarande är elevvårdskonferensen beslutsför. Vid sammanträde skall protokoll föras. Elevvårdskonferensen vid Borgarskolan är central för hanteringen av bland annat elevfrånvaron, och som en följd av detta är ett stort antal elever

föremål för konferensen. Vid tidpunkten för inspektionsbesöket var ca 50 elev-ärenden uppsatta på dagordningen. Rektor har bedömt det som omöjligt att själv närvara vid behandlingen av alla dessa och därför överlät sitt deltagande i en del av alla möten med konferensen till biträdande rektor, nämligen de fall som hänför sig till elever på de utbildningsvägar som är hennes särskilda ansvar. Inspektörer inser värdet av skolans kraftfulla arbete för att komma till rätta med elevernas frånvaro. Inspektörerna vill göra skolan uppmärksam på att rektor skall ingå som ledamot i elevvårdskonferensen. Möjligheten att hålla sammanträde med konferensen utan att rektor är närvarande får inte brukas i en sådan omfattning att skolan i praktiken kringgår förbudet för rektor att sätta annan i sitt ställe.

Målinriktning och planering för hur målen skall nås

Verksamheten i skolan skall vara inriktad på att uppfylla läroplanens mål och riktlinjer. På de olika studievägarna skall dessutom programmålen styra upp-läggningen och genomförandet av utbildningen. Rektor skall utöva det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas på att nå de riksgiltiga målen och rektor skall agera för att ta ansvar för skolans resultat. Medan kursplanernas mål och särskilt betygskriterierna är en realitet för undervisningen vid Borgarskolan, har läroplanen med sina mål och riktlinjer en betydligt mindre framskjuten ställning. Undervisningen ger förvisso inte intryck av att strida mot andan i läroplanen, men man kan i de flesta fall inte upptäcka något systematiskt arbete inom kursernas ram för att exempelvis nå mål inom skolans värdegrundsuppdrag eller säkerställa överensstämmelse med de generella kvalitetskraven på undervisningen. Inte heller programmålen sätter tydliga spår i utbildningen, även om de på vissa studievägar är mer framträdande. Skolledningen har inte tagit några särskilda initiativ för att säkerställa att utbildningen också inriktas på läroplans- och programmål utöver vad som sammanfaller med kursplanernas mål. Även när det gäller de sistnämnda finns exempel på att andra källor konkurrerar om att styra undervisningen, såsom läroboken och sedan länge lokalt etablerade former för undervisning och examination.

För genomförandet av de fastställda målen för utbildningen skall det finnas en arbetsplan, som rektor beslutar om. Arbetsplanen skall utarbetats under medverkan av lärare och övrig berörd personal samt representanter för eleverna. Vid Borgarskolan finns en arbetsplan men den har ej utarbetats med den delaktighet som förutsätts. Det kan vidare ifrågasättas om arbetsplanen fyller funktionen att ange hur de nationella målen skall realiseras. Planen bör utvecklas i den riktningen.

Resultatsäkring och förbättringsarbete

Rektors ledarskap kan inte sägas vara fullbordat förrän resultat enligt uppdrags mål och krav har säkerställts. Som ett led i rektors resultatansvar och uppdrag att särskilt verka för att utbildningen utvecklas, skall rektor ansvara för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de riksgiltiga målen, målen i skolplanen och den lokala arbetsplanen. Arbetsplanen skall följas upp och utvärderas kontinuerligt. Skolans lärare skall utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna. Vid Borgarskolan förekommer framför allt olika former av utvärderingar, och med eleverna i årskurs 3 genomförs så kallade avgångsintervjuer. Efter de flesta avslutade kurser får eleverna tillfälle att fylla i en

utvärderingsenkät, där de framför allt har att ta ställning till om olika inslag varit bra eller dåliga. Elever beskriver att det är stora skillnader mellan lärare i utformning, omfattning och även förekomst av dessa kursutvärderingar. Det är förvisso angeläget att kvalitetssäkringsarbetet vid en skola omfattar hur eleverna uppfattar sin skolsituation. För att säkerställa att utbildningsuppdraget blir utfört enligt de nationella målen, är det dock inte tillräckligt vare sig att enbart använda enkäter som metod eller att begränsa informationskällorna till elevers och lärares utsagor. När det gäller att bedöma kvaliteten i skolans huvudprocess – undervisningen – har rimligen eleverna inte tillräcklig pedagogisk insikt för en professionell värdering mot läroplanens kvalitetsideal och lärarpersonalen är i hög grad partisk eftersom bedömningen till stor del avser dess egna insatser. Avstämning och säkerställande av utbildningens resultat och kvalitet fordrar således även andra former för att systematiskt åstadkomma information om insatser, utfall och orsakssammanhang. I rektors roll som pedagogisk ledare och ansvarig för de resultat som nås får anses ingå att göra egna kvalificerade iakttagelser av undervisningen och bedömningar av dess funktionsduglighet. I viss omfattning genomför rektor lektionsbesök. Skolledningen vid Borgarskolan har dock inte något system eller rutiner för att säkerställa kvalitet och måluppfyllelse i verksamheten utifrån det nationella uppdraget som helhet.

För skolan skall det årligen upprättas en skriftlig kvalitetsredovisning. Den skall fungera som ett led i den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av verksamheten. Kvalitetsredovisningen skall innehålla en bedömning av i vilken mån de nationella målen för utbildningen har uppnåtts och en redogörelse för vilka åtgärder skolan avser att vidta om målen inte har uppnåtts. Kvalitetsredovisning finns för Borgarskolan, den senast tillgängliga avseende läsåret 2003/2004. Den utgör framför allt en beskrivning av insatser och i viss mån utfall. Redovisningen är inte uttryckligen relaterad till nationella mål och den innehåller inte någon bedömning av måluppfyllelsen. Vissa åtgärder för att åstadkomma utveckling förekommer men de saknar alltså förankring i en måluppfyllelsebedömning. Rektor bör ansvara för att kvalitetsredovisningen utvecklas så att den överensstämmer med författningskraven.

Sammanfattningsvis bör rektorernas roll som pedagogiska ledare förstärkas. Skolans kvalitetssäkring bör utvecklas. Särskilt bör rutinerna för att systematiskt utvärdera skolans huvudprocess – undervisningen – förbättras. Skolans kvalitetsredovisning bör utvecklas så att den också redovisar i vilken grad de nationella målen har nåtts och vilka åtgärder som skolan avser att vidta vid bristande måluppfyllelse. Rektor skall vara ledamot av elevårskonferensen avseende skolans alla elever.

5. Tillgång till utbildning och omsorg

Tillgång till utbildningsplats

Alla ungdomar i kommunen skall – oberoende av kön, geografisk hemvist, sociala och ekonomiska förhållanden – ha lika tillgång till gymnasieutbildning. Elever som har tagits in på ett nationellt program och påbörjat det skall ges möjlighet att fullfölja sin utbildning på det programmet – och på en inriktning om garanti för detta givits – i kommunen eller inom ett eventuellt samverkansområde, också efter ett studieavbrott på högst ett läsår för studier utomlands

(med undantag för eventuellt förbehåll i inriktningsgarantin som huvudmannen gjort uttryckligen). Vid Gävle kommuns gymnasieskolor erbjuds utbildning på i stort sett alla nationella program, och samarbete mellan skolorna leder till att gymnasieeleverna i kommunen får en mycket god tillgång till utbildning. Förutom de nationella programmen och deras nationella inriktningar erbjuds ytterligare variation av utbildningsalternativ i följd av lokala initiativ, vilket förstärker den positiva bilden. För elever med fysiska funktionshinder är skolans lokaler anpassade så att de enligt skolledningens uppgift kan ha samma tillgång till utbildning som övriga elever.

Om lokala kurser förekommer, skall de vara inrättade genom beslut av styrelsen. En lokal kurs skall ha till syfte att svara mot sådana behov som inte tillgodoses genom en nationellt fastställd kursplan. Den lokala kursen får inte ersätta kurser i kärnämnen eller de kurser i karaktärsämnen som är gemensamma för ett nationellt program eller finns inom nationellt fastställd inriktning, men den lokala kursen kan vara en lokalt valbar kurs. Om kursen är avsedd för ett nationellt program skall den vara förenlig med de nationellt fastställda programmålen. För lokala kurser skall styrelsen för utbildningen fastställa kursplaner. Av kursplanen skall framgå kursens mål och den kunskapsnivå som alla elever minst skall ha uppnått vid kursens slut samt betygskriterier för betygen Godkänd, Väl godkänd respektive Mycket väl godkänd. Styrelsen skall också fastställa det antal gymnasiepoäng som den lokala kursen omfattar. Av kursplanen skall framgå antalet gymnasiepoäng och till vilket ämne kursen hör. Kursplanen skall ge utrymme för läraren och eleverna att själva planera undervisningen. Vid Borgarskolan förekommer ett antal lokala kurser. De synes i allmänhet ha tillkommit som ett initiativ från lärarhåll, där det funnits ett särskilt intresse för kursinnehållet, och inte som ett inslag i styrelsens eller ens rektors strategi för utbildningen som helhet. En del av de lokala kurser som skolan erbjuder svarar mot sådana behov som kan tillgodoses genom en nationellt fastställd kursplan. Andra kurser avser mål, framför allt på värdegrundsområdet, som enligt läroplanen skall uppmärksammas i alla kurser och därmed inte vara poänggivande separat. Det finns också brister i hur kursplanerna är utformade. När det gäller betygskriterier förekommer kursplaner där sådana helt saknas och andra där de tar sikte på elevernas insatser och inte deras kunskapsresultat, exempelvis i form av krav på viss aktivitet. Det förekommer också i de fastställda kursplanerna för lokala kurser förkunskapskrav samt att det regleras hur kursen skall genomföras med bestämda arbetsformer och arbetssätt. Därmed inkräktar kursplanen på möjligheten för lärare och elever att tillsammans planera arbetet, i strid med såväl den decentraliserade mål- och resultatstyrningen som elevernas rätt till inflytande över undervisningen. Vidare noteras att det vid Borgarskolan förekommer dokument benämnda "lokal kursplan". Det står inte alltid klart – inte heller för alla elever och lärare – om det är fråga om en kursplan för en lokal kurs eller en konkretion av mål och betygskriterier i en nationell kursplan till formen av en kursvis lokal arbetsplan, som också upprättas vid skolan. Detta bör tydliggöras.

Avgiftsfri utbildning

Utbildningen i gymnasieskolan skall vara avgiftsfri för eleverna. De skall utan kostnad ha tillgång till böcker, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. De enda undantag som medges är dels enstaka egna hjälp-

medel som eleverna skall hålla sig med, vilket då skall beslutas av huvudmannen, dels enstaka inslag i verksamheten som medför en obetydlig kostnad för eleverna. En naturlig konsekvens av kommunens ambition att gymnasieskolornas utbildningar skall ha internationella inslag kan vara utlandsresor. Om skolhuvudmannen eller skolan har bedömt att det utifrån utbildningsmålen är ändamålsenligt att använda undervisningstid för elevresor till andra länder, ankommer det också på kommunen att svara för finansieringen på samma sätt som den gör när det gäller programspecifika kostnader för exempelvis teknisk utrustning på andra program. Frågan om avgifter bedöms i kommunrapporten.

Sammanfattningsvis har eleverna god tillgång till utbildning i enlighet med författningarnas krav. Lokala kurser som svarar mot sådana behov som kan tillgodoses genom en nationellt fastställd kursplan skall inte erbjudas. Kursplaner för lokala kurser skall till sin utformning svara mot författningarnas krav, däribland ge utrymme för läraren och eleverna att själva planera undervisningen.

6. Resurser

Personalens omfattning och kompetens

Skolans lärare skall ha en utbildning för den undervisning de i huvudsak skall bedriva, och personal för studie- och yrkesorientering skall ha utbildning för sådan verksamhet. Om personer med respektive föreskriven utbildning inte finns att tillgå, får den som inte uppfyller kraven anställas för högst ett år i sänder. Skolans lärare skall ha nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för det offentliga skolväsendet, särskilt de föreskrifter som anger målen för utbildningen. Rektor skall verka för att skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen. Skolhuvudmannen skall sträva efter att anställa lärare som har forskarutbildning. Den som är rektor skall ha pedagogisk insikt, förvärvat genom utbildning och erfarenhet.

De flesta lärare har erforderlig utbildning, och de som inte har det är anställda för högst ett år i sänder. Personalomsättningen är låg. Rektor har en bakgrund som lärare.

Inspektörerna vill framhålla att skollagen förutsätter att tjänster som inte innehas av lärare som uppfyller lagens krav på utbildning ledigförklaras årligen.

Kompetensutveckling

Kompetensutveckling skall anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Rektor skall verka för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sina uppgifter. Skolhuvudmannen skall vinnlägga sig om en planering av kompetensutvecklingen. Personalen vid Borgarskolan har mycket god tillgång till kompetensutveckling till följd av både de ekonomiska resurser som kommunen ställer till förfogande och betydande fondmedel som skolan förfogar över.

Läromedel och lokaler

Rektor skall verka för att eleverna får tillgång till handledning och läromedel av god kvalitet samt andra hjälpmedel för att själva kunna söka och utveckla kun-

skaper, bland annat bibliotek, datorer och andra tekniska hjälpmedel. Eleverna skall ha tillgång till böcker, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. Vid Borgarskolan finns ett skolbibliotek med studieplatser, och eleverna har god tillgång till den utrustning och de läromedel i övrigt som krävs för utbildningen.

Sammanfattningsvis har det vid inspektionen framkommit att Borgarskolan har tillräckliga resurser för att fullgöra sitt nationella utbildningsuppdrag. Skollagen förutsätter kontinuerliga ansträngningar för att alla lärare skall ha erforderlig utbildning.

Sammanfattande bedömning

Inspektörerna bedömer att verksamheten vid Borgarskolan övergripande är av god kvalitet. I verksamheten framträder många exempel på god måluppfyllelse, exempelvis vad gäller överensstämmelse med läroplanens kvalitetskrav på lärandet. Samtidigt noteras kvalitetsskillnader inom skolan. Framför allt framstår den bristande likvärdighet, som därmed blir en realitet för eleverna, som betingad av vilken lärare de råkat få. Denna variation ställer särskilda krav på skolans ledarskap, som har som sin främsta uppgift att säkerställa att alla elever – oavsett lärare och andra omständigheter – får en fullgod utbildning i överensstämmelse med skollagen, gymnasieförordningen och läroplanen, programmålen, kursplanerna osv.

Genom att inte i detalj reglera hur skolarbetet skall gå till lämnar staten ett stort friutrymme för dem som arbetar med lärandet – rektorer, pedagoger och annan personal – i kommuner och på skolor att inom bestämda ramar professionellt söka sig fram till de bästa vägarna för att nå målen. De skall också göra det i samverkan med eleverna, som skall ha ett verkligt inflytande över sin utbildning. I detta mål- och resultatstyrda system har Skolverkets utbildningsinspektion till uppgift att kontrollera att skolhuvudmännen och skolorna inte över- eller underutnyttjar det friutrymme de fått. Att överutnyttja innebär att man gör sådant som inte är tillåtet enligt skolförfattningarna, t ex låter eleverna betala för inslag i undervisningen som skall vara kostnadsfria. Om skolan inte ständigt omprövar undervisningens arbetsformer och arbetssätt, för att göra lärandet så intressant och framgångsrikt för eleverna som möjligt, är det ett exempel på att underutnyttja friutrymmet. Inspektionen av Borgarskolan har funnit exempel på bådadera, även om den övergripande bedömningen är att skolan lyckats mycket väl med att utföra det utbildningsuppdrag som riksdag och regering beslutat om.

Det finns dock behov av förbättringsinsatser inom följande områden:

Kunskaper, utveckling och lärande

- Rektorerna bör förbättra rutinerna för att säkerställa resultat hos eleverna av skolans arbete med normer och värden.

Arbetsmiljö och delaktighet

- Formerna för elevernas inflytande på såväl undervisningen som skolgemensamma angelägenheter bör utvecklas, så att alla elever – oberoende av lärare – utövar en reell påverkan på skolsituationen.
- Skolans insatser för att eleverna skall få kännedom om skolsystemets uppbyggnad och om läroplanens mål och riktlinjer bör utvecklas.

Pedagogisk verksamhet och undervisning

- Utbildningens organisation och arbetsformer bör utvecklas så att undervisningen i högre grad blir anpassad till den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.
- Samtliga elever, oberoende av lärare, bör ges möjlighet till ett lärande som svarar mot de kvalitetskrav på undervisningen som läroplanen anger.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

- Rektorernas roll som pedagogiska ledare bör förstärkas.
- Skolans kvalitetssäkring bör utvecklas. Särskilt bör rutinerna för att systematiskt utvärdera skolans huvudprocess – undervisningen – förbättras. Skolans kvalitetsredovisning bör utvecklas så att den också redovisar i vilken grad de nationella målen har nåtts och vilka åtgärder som skolan avser att vidta vid bristande måluppfyllelse.

Det finns också sådana brister i verksamheten att författningarnas krav inte uppfylls. Bristerna inom nedan angivna områden skall snarast åtgärdas.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

- Rektor ingår inte som ledamot i elevvårdskonferensen avseende alla berörda elever (4 kap. 1 § gymnasieförordningen).

Tillgång till omsorg, pedagogisk verksamhet och utbildning

- En del av de lokala kurser som gymnasieskolorna erbjuder svarar mot sådana behov som kan tillgodoses genom en nationellt fastställd kursplan och vissa kursplaner för lokala kurser svarar inte mot kraven på hur de skall vara utformade, såsom att de skall ge utrymme för läraren och eleverna att själva planera undervisningen (1 kap. 6 § och 2 kap. 14 § gymnasieförordningen).

Datum
2005-12-21

Ort
Stockholm

Per Andersson

Malin Winbladh